

# Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1

---

## Hafta 3

Prof. Dr. Haluk SELVİ

## **Haftanın Hedefi:**

XIX. yüzyıldan itibaren önem kazanan Osmanlı Devleti'nin jeopolitik durumu ve artan bu jeopolitik önemden dolayı Osmanlı Devleti üzerindeki İngiliz, Rus, Fransız ve Alman emelleri, bu emeller sonucunda çıkan Trablusgarp ve Balkan Savaşları üzerinde durulacak, bu konularda doyurucu bilgiler verilecektir.

---

## **OSMANLI DEVLETİ'NDE HÜRRİYETÇİLİK HAREKETLERİ**

### **I. Birinci Meşrutiyet ve Kanun-i Esasi**

Tanzimat'tan sonra Avrupalılarla daha yakından temasa geçilmiş, Avrupa ülkelerini gören ve onların siyasi sistemlerini tanıyan birçok Türk aydını yetişmişti. Bu aydınlar Tanzimat döneminde yapılan yenilik ve ıslahat hareketlerinin yeterli olmadığına inanıyorlardı. Osmanlı Devleti'nin ancak meşruti yönetim ile kurtulabileceğine inanan bu aydınlar, bu yönetim biçiminin uygulanmasını sağlayacak şekilde devletin sosyal, siyasi ve hukuki yapısında gerekli değişikliklerin yapılması gerektiğini düşünüyorlardı. Bu hareketin temsilcilerine Genç Osmanlılar adı verilmişti.

Bu aydınlar 1865 yılında "Genç Osmanlılar Cemiyeti" adı altında gizli bir cemiyet kurmuşlardı. Bu cemiyetin önde gelen isimleri Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Mısırlı Prens Mustafa Fazıl Paşa ve Mithat Paşa idi. Londra'da yayınlanan Hürriyet, İstanbul'da yayınlanan İbret, Muhbir gibi gazetelerle fikirlerini yaymaya çalışan Genç Osmanlılar Cemiyeti'nin amacı Osmanlı'daki mutlakiyetçi yönetim şeklini meşrutiyete yani anayasalı bir hükümdarlık rejimine dönüştürmektir. Genç Osmanlıların Avrupa'daki faaliyetleri sırasında, İtalyan ve Alman milli birliklerini gerçekleştiren Genç İtalya, Genç Almanya gibi derneklerin faaliyetlerine benzetilerek, kendilerine Genç Osmanlılar veya Genç Türkler, yani Jön Türkler denilmiş, bu deyim sonradan bizim siyasi tarihimize de girmiştir.

Jön Türkler Avrupa'daki bu faaliyetlerinde bir fikir birliği kuramamışlardır. Bu sebeple, 1872'de dağıldılar ve İstanbul'a dönmek zorunda kaldılar. Aralarındaki tek ortak fikir, istibdat idaresinin yıkılmasıydı. Genç Osmanlıların fikirlerini bazı devlet adamları da benimsiyordu. Meşrutiyet düşüncesine karşı olan Sultan Abdülaziz, başta Mithat Paşa ve Hüseyin Avni olmak üzere Genç Osmanlılar tarafından tahttan indirildi, yerine V. Murat tahtta geçirildi. Mithat Paşa ve anayasa taraftarları onun meşrutiyeti ilan edeceğini umdular. Ancak padişah daha ilk günlerdeki

tutumuyla ve anayasa karşıtlarını memnun edecek davranışlarıyla bu umutları yıktı. Aynı dönemde padişahın hastalığı da arttı. Bunun üzerine meşrutiyeti ilan edeceğine söz veren II. Abdülhamit tahta getirildi.

Abdülhamit padişah olunca, Mithat Paşa'nın başkanlığında bir komisyon anayasa hazırlıklarına başladı ve Mithat Paşa'yı da sadrazamlığa getirdi. Bu sırada Osmanlı Devleti, Bosna-Hersek ve Sırp isyanları ile uğraşmaktaydı. Balkanlar yoğun bir şekilde bu buhranlarla sarsılırken, Avrupalı devletler müdahale etmekte gecikmediler ve bu meseleleri bir sonuca bağlamak için İstanbul Konferansı'nı topladılar. İşte Osmanlı Devleti'nin bu iç ve dış siyaset ortamında İstanbul Konferansı'nın ilk oturumunun yapıldığı sırada 23 Aralık 1876 günü Kanun-i Esasi ilan edildi. Konferansa katılan devletler Osmanlı Devleti'ne birtakım reform hareketlerini dayatmaya ve Balkan buhranını çözmeye hazırlanırken, meşrutiyetin ilanı ile bu durum engellenmeye çalışıldı. Gerçekten, Anayasa ilanının tam İstanbul Konferansı'nın açılış gününe rastlamasında diplomatik bir taktik vardı. Fakat I. Meşrutiyet 1808 Sened-i İttifak'tan başlayıp, Tanzimat ve Islahat Fermanları'ndan geçerek oluşmuş hem bir fikir hareketinin ve hem de siyasal uygulamaların varmış olduğu bir sonuçtu.

I. Meşrutiyet'in ilanı ile Türk toplumuna ilk anayasa sağlanmış, devlet iktidarını belirli prensiplere bağlayan bir siyasi sisteme yani meşrutiyet yönetimine geçilmiş oldu. Kanun-i Esasi (anayasa) 119 maddeden oluşmaktaydı. Buna göre yürütme işlerinin gerçek yapıcısı, düzenleyicisi, bakanları doğrudan seçen ve yöneten padişah'tı. Yasama işleri Mebusan Meclisi ve Ayan Meclisi'nden Kurulu bir Genel Meclis tarafından yürütülecekti. Gerçekte ise yasama faaliyetleri yine padişaha bağlı olacaktı. Bu bakımdan meclisin yetkileri sınırlıydı. Ayan Meclisi üyelerini hayat boyu olmak koşuluyla padişah, Mebusan Meclisi üyelerini de halk seçecekti. Meclisin feshi yetkisi ise yine padişaha aitti. Bu anayasa hükümdarı yeterince kısıtlamamış tam tersine onu ve otoritesini, yasal ve meşru hale getirmiştir. Bununla birlikte anayasa, fert hürriyetine değer vermiş, bireyler arasındaki eşitliği, öğretim, basın, vicdan, ticaret ve sanat hürriyetlerini, mal ve mesken masuniyetini ve diğer klasik ferdi hürriyetleri koruma altına almıştır. Mahkemelerin bağımsızlığı ve açıklığı, belirli yargı kurumları dışında olağanüstü bir mahkeme veya hüküm vermek yetkisine sahip bir komisyon teşkil olunamayacağını da öngörmüştür.

1876 tarihli I. Meşrutiyet hareketi fazla sürmedi. Zaten meşrutiyet, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na varan Balkan buhranı içinde ilan edilmişti. Bir yandan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın çıkması, öte yandan hükümeti ve yönetimini kontrol amacı ile Meclis'te yapılan sert eleştiriler, Abdülhamit'in hoşuna gitmedi. Anayasa'nın kendisine tanıdığı yetkiye dayanarak, 14

Şubat 1878’de, otuz oturum yapmış olan Meclis-i Mebusan’ı süresiz tatil etti. Bu suretle Meşrutî Monarşi de sona erdi. II. Abdülhamit, halk tarafından “Meşrutîyet ve Hürriyet Kahramanı” olarak kabul edilen Mithat Paşa’yı sadrazamlık görevinden alıp tutuklattı. Bu suretle anayasanın 113. maddesi ilk defa bu anayasayı yapan ve bu maddeye karşı çıkan Mithat Paşa’ya uygulanmış oldu.

II. Abdülhamit Meşrutîyet taraftarlarını da etkisiz hale getirdi. Kanun-i Esasî’nin ilanıyla elde edilmesi düşünülen siyasi ve diplomatik menfaatler temin edilemedi. II. Abdülhamit, Kanun-i Esasî’nin kendine verdiği yetkileri kullanarak Babıâli, ordu ve ulemayı kendisine muhalefet edemeyecek derecede etkisizleştirdi ve merkezi otoritenin bütün yetkilerini kendisinde toplayarak merkeziyetçi bir yönetim kurdu. I. Meşrutîyet devrinin sona erışı, bir anlamda Tanzimat devrinin ve Tanzimat fikirlerinin de sonunu getirdi.

## **II. İkinci Meşrutîyet**

II. Abdülhamit’in bütün baskılarına rağmen, Osmanlı aydınları arasında gelişmekte olan anayasacılık ve hürriyetçilik hareketinin arkası kesilmedi. II. Abdülhamit’in istibdatını yıkmak, böylece gelişme ve ilerlemeyi hızlandırmak üzere Jön Türkler çalışmaya ve örgütlenmeye başladı. Bu örgütlenmelerin en güçlüsü ve sonuca varanı ise İttihat ve Terakki Cemiyeti oldu.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, bazı kaynaklarda değişik tarihlere rastlanmakla beraber, 3 Haziran 1889’da İttihad-ı Osmanî (Osmanlı Birliği) adıyla İstanbul’da Askerî Tıbbiye Okulu’nda kurulmuştur. Aynı yıl Paris’teki Jön Türklerin lideri Ahmet Rıza Bey ile ilişki kurduktan sonra cemiyet Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti adını almıştır. Cemiyet, kurulduktan sonra, Paris, Cenevre ve Kahire’de şubeler açmış, İstanbul’da pek çok taraftar toplamış, Tıbbiye, Harbiye ve Mülkiye öğrencileri arasında hızla yayılmıştır.

Genç Osmanlılar ya da Birinci Jön Türk hareketinde olduğu gibi, İttihat ve Terakki hareketinin de en büyük kusuru, bir fikir birliği ve ortak görüş gerçekleştirememiş olmasıdır. Hepsî de istibdat rejiminin sona erdirilmesi gerekliliğinde ve meşrutî bir yönetimin kurulması zorunluluğunda birleşmişlerdir. Fakat Meşrutîyet’in ilanı halinde devlete verilecek siyasal yapı, aralarında görüş ayrılığı doğurmuş, bu da bölünmelere yol açmıştı. Ancak 1900 yılından itibaren bu dağınıklığın ortadan kaldırılması için bazı düşünceler ortaya atılmaya başlandı. İttihat ve Terakki içinde belirmeye başlayan görüş ayrılıklarını gidermek ve bütün Jön Türkleri bir araya getirmek amacı ile 4 Şubat 1902 tarihinde Paris’te bir Jön Türk Kongresi toplanmıştır. Kongre fikir ayrılıklarını uzlaştırma yerine, bu ayrılıkları şiddetlendirerek ve Jön Türkleri iki gruba parçalayarak sona erdi.

Paris'te bir araya gelmiş olan Jön Türkler, Prens Sebahattin'in çevresinde bulunanlar ile İttihat ve Terakki'nin ilk kurucuları ve Ahmet Rıza Bey'in çevresinde toplananlar olmak üzere ikiye ayrıldılar.

1902 Paris Kongresi'nde azınlıkta kalmalarına rağmen Terakki ve İttihat Cemiyetini kuranlar, Cemiyetin özellikle Rumeli'de çabuk yayılması gibi bir nedene dayalı olarak kısa sürede çoğunluğu elde ettiler. Bu arada, 1906 Eylülünde Selanik'te üyelerinin çoğunluğunu askerlerin teşkil ettiği, Osmanlı Hürriyet Cemiyeti kurulmuştu. Bu cemiyet, 27 Eylül 1907 tarihinde Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti ile birleşti. Böylece İttihat ve Terakki askerleri de bünyesine almış bulunuyordu.

Bu tarihlerde Balkanlarda ve özellikle Makedonya'da büyük bir karışıklık yaşanıyordu. Avusturya-Rusya mücadelesine paralel olarak Balkanların durumu iyice karışmaya başlamıştı. Bu atmosfer içinde İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı II. Nikola Haziran 1908'de Reval'de buluştular ve Avrupa sorunlarını görüştüler. Ancak görüşmeler sırasında iki devletin Osmanlı topraklarını parçalamaya karar verdikleri düşüncesi kuvvetlenmişti. Bunun üzerine devleti içine düştüğü bu güç durumdan kurtarmak için İttihat ve Terakki Cemiyeti harekete geçmeye karar verdi ve 1908 Temmuz ayı başlarında bir bildiri dağıtarak amacının meşrutiyeti yeniden ilan etmek olduğunu açıkladı. Resne'de bulunan Kolağası Niyazi Bey, 3 Temmuz 1908'de, yanına aldığı gönüllülerle dağa çıkıp, Anayasa ilan edilmedikçe silahı elden bırakmayacağını ilan etti. Bu girişim, büyük bir hareketin başlangıcı oldu. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen üyelerinden Binbaşı Enver Bey'in de katılımıyla hareket güçlendi. Yurdun çeşitli yerlerinden özellikle Makedonya'dan halk Yıldız Sarayı'na telgraflar çekerek padişahın 1876 Anayasası'nı yeniden yürürlüğe koymasını istediler. 23 Temmuz 1908 günü İttihat ve Terakki Cemiyeti, Selanik ve Manastır'da İkinci Meşrutiyeti ilan etti. Bu gelişmeler üzerine II. Abdülhamit, 24 Temmuz 1908 günü 1876 Anayasası'nın yeniden yürürlüğe konulduğu ilan etti.

Meşrutiyet'in ilanı halk tarafından büyük bir sevinçle karşılandı. Fakat bu sevinç ve heyecan dönemi uzun sürmedi. Çünkü İttihat ve Terakki Cemiyeti, meşrutiyeti ilan ettirmekle beraber iktidarı doğrudan ve resmen üzerine almadı. Ancak kurdurduğu hükümetlerin de her işine karışarak adeta onları perde arkasından yönetmeye çalıştı. Bu durumda İttihat ve Terakki yönetimine karşı bazı çevrelerde gitgide artan bir hoşnutsuzluk ortaya çıktı. 6 Nisan 1909 günü muhalif gazeteci Hasan Fehmi Bey'in bir İttihat ve Terakki fedaisi tarafından öldürülmesi, İstanbul'da büyük bir protesto gösterisine yol açtı. Bazı kışkırtıcı grupların devreye girmesi ile eski Rumi takvime göre 31 Mart 1325'te, miladi takvime göre ise 13 Nisan 1909'da bir kısım öğrenci, asker ve halktan insan sokaklara dökülerek gösterilere başladılar. Bu ayaklanma, Selanik'ten gelen Hareket Ordusu tarafından 24 Nisan'da bastırıldı. 27 Nisan'da yeniden toplanan

meclis, II. Abdülhamit'i bu ayaklanmadan sorumlu tutarak tahttan indirilmesine ve yaşlı şehzade Reşat Efendi'nin V. Mehmet Reşat adıyla yerine geçirilmesine karar verdi. Kanun-i Esasi üzerinde yapılan bir dizi radikal değişiklikle padişahın yetkileri sembolik bir düzeye indirildi. Bakanlar kurulu meclise karşı sorumlu olacak, meclis başkanını padişah değil, meclis kendisi seçecekti. Padişaha meclisi kapatma yetkisi tanınmakla birlikte, bu yetki koşullara bağlanmış ve üç ay içinde yeni seçimlerin yapılması zorunlu hale getirilmişti.

### **III. İkinci Meşrutiyet Dönemi Fikir Akımları**

Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılın başlarından itibaren önce duraklamaya sonra da gerilemeye başlaması üzerine, bu geriye gidişi önlemek ve devleti güçlendirmek amacıyla çeşitli dönemlerde birçok yenilik hareketi yapılmıştı. Ancak bu yenilik hareketlerinden istenilen sonuç alınamadığından devlet gittikçe zayıflamış, büyük iç ve dış sorunlarla karşı karşıya kalmıştı. XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise Osmanlı Devleti'ni kurtarmak amacını güden birtakım fikir akımları belirmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'ni düştüğü zor durumdan kurtarmak, gidişatını değiştirmek ve devleti eski gücüne kavuşturmak amacıyla toplum içinde etkili olan fikir akımları Osmanlılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük şeklinde sıralanabilir.

#### **A. Osmanlılık**

Osmanlılık, Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan unsurlar arasında din, mezhep, ırk, milliyet farkı gözetmeksizin adalet, hürriyet, eşitlik havası içinde bir arada tutulmalarını ve yaşamalarını temin etmek isteyen ve bu anlayışa bağlı olarak devletin mevcut sınırlarını koruma amacı güden fikir akımıdır. Osmanlılık düşüncesi kendi döneminde daha çok İttihad-ı Anasır (unsurların birliği) adıyla savunulmuştur. "Osmanlılık" adı Yusuf Akçura'nın 1903'te yayımlanan Üç Tarz-ı Siyaset adlı kitabının etkisiyle yaygınlık kazanmış ve daha çok Osmanlılık düşüncesinin karşıtları tarafından kullanılmıştır

Fransız İhtilali'nin Osmanlı devleti içinde yaşayan azınlıklar üzerinde yaptığı olumsuz etkiler nedeniyle bu düşünce, Türk aydınları tarafından siyasi anlamda kullanılmaya başlandı. Osmanlılık 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı'ndan itibaren Osmanlı Devleti'nin resmi görüşü olmuş ve 1876 Kanun-ı Esasi'nin ana düşüncesini oluşturmuştur. Osmanlılık şuuru üç temel unsura dayanıyordu: Osmanlı hanedanı, Osmanlı vatani ve müşterek menfaat. Osmanlılık akımının temsilcileri için bu üç temel ilke sayesinde Osmanlı milleti teşkil edilecek ve devlet de ancak bu sayede yıkılmaktan kurtulabilecekti. Bu görüşü savunan Genç Osmanlılar zamanla

azınlıkların meşrutiyet düzeni içinde eriyebileceklerine inanıyorlar, böylece Osmanlı Milleti'nin oluşacağını düşünüyorlardı.

Osmanlıcılık siyasi bir hareket veya program olarak başarıya ulaşamamıştır. Tanzimat döneminde cazip bir fikir hareketi iken, II. Abdülhamit döneminden itibaren etkisini kaybederek yerini İslamcılık ve Türkçülük akımlarına bırakmıştır. Osmanlıcılık fikrini zayıflatan ilk büyük etki 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve bu savaşın sonuçları olmuştur. Bu savaş sırasında Balkanlarda Osmanlı egemenliğinde yaşayan Hristiyanların Müslümanlara kötü davranmaları, Rusların Rum ve Ermenileri kışkırtmaları büyük tepki toplamıştır. II. Abdülhamit'in de Osmanlılık fikrinin zararlı olduğu kanısına vararak istibdat yönetimini uygulaması, bu akımın uygulamadaki başarısını azaltmış ve fikrin öneminin kaybolmasına sebep olmuştur. I. Balkan Savaşı Osmanlıcılık akımına son darbeyi vuran en önemli olay olacaktır.

## **B. İslamcılık**

İslâmıcılık akımı, Müslüman aydın ve düşünürlerin Batı karşısında yenik düşen İslam dünyasını içinde bulunduğu gerilikten kurtarma yönündeki arayışlarının ortaya çıkardığı bir akım olarak tanımlanabilir.

İslamcılara göre toplumun temel direği dindir. Kavmiyet farkı gözetilmeksizin halifenin etrafında tüm Müslümanların birleşmesi gerekmektedir. İslamcılar genel olarak devletin geri kalmasını şeriat esaslarından ayrılmış bulunmalarına bağlamaktadırlar. Aşırı tutucu ve ılımlılar olarak ikiye ayrılan İslamcılardan tutucu olanlar gerilemenin nedenini şeriatıtan ayrılmak olarak görürler. İlimliler ise, Batı'nın Osmanlı Devleti'nden ileride olduğunu kabul etmişlerdi. Bu yüzden Batı'nın teknik üstünlüğünün alınmasının şart olduğunu savundular. Buna karşılık ahlak ve maneviyat bakımından zayıf olduğunu ileri sürüp Batı taklitçiliğine de karşı çıktılar.

İslamcılık, Osmanlı Devleti'nin sosyal ve siyasi bütünlüğünü korumak amacıyla ileri sürülen fikir akımlarından biri olarak, gerek Tanzimat'tan önceki devrede, gerek Tanzimat devrinin fermanlarında ve bu devrin fikir hareketlerinde, gerekse I. ve II. Meşrutiyet devrinin fikir ve uygulama alanında görülmüştür. Bir düşünce akımı olarak İslamcılığın tam olarak ne zaman başladığını söylemek mümkün değildir. Bilhassa I. Meşrutiyet'in sonlarına doğru büyük bir gelişme göstermiştir. İslamcılık, yoğun olarak II. Abdülhamit döneminde kendisi ve rakipleri tarafından tartışılmaya başlandı.

II. Abdülhamit, İslamcılık politikasıyla hem Balkanlardaki Panislavizm'i etkisiz duruma sokmak, hem de içeride siyasi rakiplerinin gücünü kırmak istiyordu. Müslümanların Osmanlı hilafeti ve saltanatına bağlanması ile imparatorluğun devam etmesinin mümkün olacağını düşünürken, dış siyasetinde de Panislamizm'i benimsedi. Hilafetin manevi gücünü Rusya'dan başka, sömürgelerinde milyonlarca Müslüman'ın yaşadığı İngiltere, Fransa ve Hollanda'ya karşı da kullanmaya çalıştı. Devlet içinde Arap unsurlara ilgi gösterildi. İslam ülkelerinde etkili tarikat şeyhleriyle münasebetler kurularak uzak İslam topluluklarıyla sembolik de olsa diplomatik temas tesis edildi.

Sultan Abdülhamit, İslamcılık siyasetini devletin resmi siyaseti haline getirirken önemli fikir adamlarından da yararlanmıştı. Bu fikir adamlarının en önemlilerinden birisi Cemalettin Afgani'dir. Afgani, İslamcılığın kurucusu değil, fakat canlandırıcısı ve yayıcısıdır. Sultan II. Abdülhamit, Cemalettin Afgani'den başka Said Halim Paşa ve Ahmet Cevdet Paşa gibi fikir adamlarından da yararlanmış ve bu konularda onlarla görüşmüştür.

Ancak Osmanlı Devleti ve aydınlar, Müslüman toplumlara el atmakta bir hayli geç kalmışlardı. İngiltere, Ortadoğu ve Hindistan'daki Müslüman ülkelerde çoktan faaliyetlerine başlamıştı. Bunun sonucu olarak I. Dünya Savaşı başladığında Osmanlı Devleti'nin ilan ettiği cihat-ı ekber çağrısına Arap ülkeleri Türklere karşı savaşılarak cevap verdiler. Böylece İslamcılık düşüncesi İslam dünyasının bir bölümünde bütün maddî dayanaklarını yitirmiş oluyordu.

### **C. Batıcılık**

Tanzimat'tan sonra devleti kurtarmak ve modernleştirmek yolunda ortaya çıkan fikir akımlarından biri de Batıcılıktır. Bu akım, diğer akımlar gibi "bu ülke nasıl kurtulur" sorusundan doğmuş ve kurtuluşun reçetesini Batıda görmüş bir düşünce akımıdır. Batıcılık yenileşme teşebbüsleriyle başlayan bir hareket olmakla beraber, adı özel olarak Meşrutiyet sonrasında meydana çıkan düşünce hareketiyle şekillenmeye başlamıştır.

I. Meşrutiyet, Batılılaşma hareketlerinde bir dönüm noktasını teşkil eder. Bu akımın etrafında toplananlar, fikirlerini çoğunlukla "İctihad" dergisinde ortaya atmışlardır. Batıcılara göre Osmanlı Devleti'nin en büyük problemi Batılı olmamaktan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla tek kurtuluş yolu vardır o da bu yüzyılın fikir ve ihtiyaçlarına uygun medenî bir devlet ve millet halini almaktır. Ancak, Batıcıların da kendi aralarında tam bir fikir birliği içinde oldukları söylenemez. Batılı olabilmemiz için onların yalnızca bilim ve tekniğini almamızın kafi geleceğini savunanlar olduğu gibi, bilim ve tekniğin yanında sanat, felsefe ve fikir sistemlerinin de alınması gerektiğini, hatta



bunun yanında ahlak, örf ve adetlerinin de alınması gerektiğini savunanlar olmuştur. İşte bu düşünce ayrılığı Batıcıları ikiye ayırmıştır. Batıcılar arasında fikir ayrılığında Celal Nuri ve Abdullah Cevdet ön plana çıkmaktadır.

Batıcılar, padişahın tek eşli olması, fesin atılarak şapkanın benimsenmesi, kadınların diledikleri tarzda giyinmelerine ve dolaşmalarına izin verilmesi, mevcut alfabenin atılarak Latin alfabesinin benimsenmesi, okuyuculuk, üfürücülük, falcılık vb. davranışların yasaklanması, medreselerin kapatılarak batı kolejleri tipinde okulların açılması, birer tembellik yuvası olan tekke ve zaviyelerin kapatılması gibi isteklerde de bulunmuşlardır. Fakat Batıcılık düşüncesini savunanlar bu dönemde bir siyasi oluşum içinde toplanmamışlar ve genellikle birbirlerinden kopuk bir şekilde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Batıcıların düşüncelerinin önemli bir kısmı Cumhuriyet'in ilanından sonra uygulama alanı bulacaktır.

#### **D. Türkçülük**

Türkçülük, genel olarak tüm Türklerin bir araya getirilmesi düşüncesidir. Diğer akımlara oranla daha geç ortaya çıkmasına karşılık Milli Mücadele'nin başarıya ulaştırılması ve Cumhuriyetin kurulmasında rol oynayan en önemli akımdır. Bu akım, önceleri Abdülhamit devrinde dil, edebiyat ve tarih alanlarında bir fikir hareketi olarak gelişmiş, daha sonra ise Osmanlıcılık ve İslamcılık gibi bir idare ve siyaset sistemi haline gelmiştir.

Türkçülük akımının başlangıcı, Mustafa Celalettin Paşa'nın 1869'da Sultan Abdülaziz'e sunduğu bir kitaba kadar geri götürülmektedir. Fakat ilk defa sosyolojik bir metotla, eksik ve dağınık fikirlerin toplanması ve bir sistem haline getirilmesi II. Meşrutiyet döneminde sağlanmıştır. Kasım 1908'de Rusya'dan kaçarak İstanbul'a gelen bazı Türkçülerin kurdukları "Türk Derneği" bu akımın beşiği olmuştur. Türk Derneği'nin kendi kendisini kapatmasından sonra Türkçüler bu kez Türk Yurdu Cemiyet"inde toplanmaya başladılar. Fakat Türkçülüğün asıl örgütlenmesi "Türk Ocağı" derneğinde gerçekleşti.

Türkçülük akımı, devletin kurtuluş ve yükselme çaresini, Türk unsurunun millet halinde oluşmasında, milli varlığı idrak etmesinde aramıştır. Devlet içindeki Türklerin de bilinçlendirilmesini ve bu halka dayanarak sınırların oluşturulmasını, sonraki süreçte sınırların dışındaki Türklerin de bilinçlendirilerek birliğin büyütülmesi amacını taşıyan bu akımın temsilcilerinden en önemli isim şüphesiz Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp Türkçülük hareketini sosyolojik bir metotla ele almış ve bunu bir sistem haline getirerek Türk kamuoyuna sunmuştur. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı bu akımın güçlenmesine neden olmuştur.

Zamanla Türkçülük akımı paralelinde ve hatta onunla iç içe olarak dünyadaki bütün Türklerin birleştirilmesini amaçlayan Turancılık ve Pantürkizm adı verilen bir akım daha gelişti. Ancak I. Dünya Savaşı sırasında yaşanan olaylar ve deneyimlerle Turancılık fikrinin gerçekleşmesinin mümkün olmayacağı anlaşıldığından daha gerçekçi bir politika ile Türkçülüğün sınırları belirlenmiştir.